

O frazeologických germanismech v slovanských jazycích z hlediska etymologického

Keywords: phraseology, idiomatics, etymology, German sources of Slavic idioms, Czech, Croatian, Slovenian, Ukrainian, Russian, Belarusian

Klíčová slova: frazeologie, idiomatika, etymologie, německé kořeny slovanských idiomů, čeština, chorvatština, slovinština, ukrajinština, ruština, běloruština

Abstrakt

The article is devoted to the analysis of phraseological Germanisms from the etymological point of view in all three groups of Slavic languages, in particular, to the comparison of the figurative core of the idioms *jemandem einen Korb geben*, *der blaue Montag* in German, and then in Czech, Croatian, Slovenian, Ukrainian, Russian and Belarusian. The essence of the study is to analyse the semantics of German idioms based on explanatory and etymological lexicographic sources and further unravel the thread of phraseological receptions in Slavic languages, which are confirmed by verified linguistic facts and the corpus of modern written language. This study continues our research, which we published in the journal *Bohemistika* (2021/1), and supplements it with new material.

Příspěvek se zaměřuje na analýzu frazeologických germanismů z hlediska etymologického ve všech třech skupinách slovanských jazyků, zejména srovnání obrazného jádra frazémů *jemandem einen Korb geben*, *der blaue Montag* v němčině i následně v češtině, chorvatštině, slovinštině, ukrajinštině, ruštině, běloruštině. Podstatou studie je analýza sémantiky německých idiomů na základě výkladových a etymologických slovníků a dále určení frazeologických výpůjček ve slovanských jazycích, které jsou potvrzeny ověřenými jazykovými fakty a korpusem současného spisovného jazyka. Tato studie pokračuje náš výzkum publikovaný v časopise *Bohemistika* (2021/1) a přináší nový materiál.

1. Úvod

V *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* se dočteme, že „Germanismy se ve svých pracích zabývala velká řada slavistů od vzniku vědecké slavistiky na konci 18. stol. až do současnosti” (NESČ). Je to celkem spravedlivé tvrzení ve vztahu k slovní zásobě. Situace s frazeologií je poněkud odlišná. V literatuře věnované problematice frazeologie národních jazyků, slovanských i západoevropských, autoři často upozorňují, že historické a etymologické studie zaujímají velmi skromné místo. Probíhá zkoumání etymologie jednotlivých frazémů a idiomů, ale sestavení etymologických slovníků frazeologie je pro lingvisty bohužel obrazně řečeno hudba daleké budoucnosti. Důvody tohoto stavu jsou různé, ale jedním z nich se zdá být to, že frazeologie, zejména její idiomatický fond, je zvláštní jazykový útvar. To je archeologie jazykové kultury, lingvistické muzeum jmen, reálií a obrazů. Etymologická analýza je mnohostranná a namáhavá práce, která vyžaduje interdisciplinární znalosti (lingvistické, kulturologické, historické), zvládnutí souborů analytických postupů a schopnost sladit jejich výsledky. Z hlediska moderní funkční lingvistiky se mnoho obrazných idiomů zachovalo dodnes v podobě sémanticky zastřených jazykových výrazů a klišé. Rekonstrukce jejich sémantického a motivačního základu je pro lingvisty velmi atraktivní. V zájmu objektivnosti podotýkáme, že v této oblasti již došlo k pozitivnímu vývoji. Prvním významným výsledkem v oblasti historicko-etymologického výkladu slovanské frazeologie na pozadí různých jazyků byl slovník ruské frazeologie (BMS 2005), avšak materiál vztahující se k nejstaršímu období tradiční lidové kultury byl zahrnut jen částečně. V poslední době se objevily další práce z této oblasti (Lepeshau 2004, Danylenko 2017, Stěpanova 2022).

Problematika germánsko-slovanské frazeologické interakce opakovaně přitahuje pozornost badatelů (např. Mokijenko 2002, Walter 2012 aj.). Náš článek je věnován prohloubení etymologie několika frazeologických germanismů, které byly slovanskými jazyky v různé míře asimilovány.

2. Německý frazém *ein Korb geben* a jeho slovanské reflexe

Za jeden z nejstarších a neaktivnějších germanismů v moderní slovanské frazeologii lze považovat výraz *ein Korb geben* se sémantikou 'odmítnout někomu něco dát, udělat atd.', srov. češ. *dát někomu košem*, *dostat košem od někoho*, slov. *dat' koš niekomu*, *dostat' košom*, pol. *dać kosza komuś*, chrv. *dati košaricu/ košaru komu*, slovin. *dāti kómu košárico*, srb. *damu komu kopny*. Tento německý idiom se navíc rozšířil nejen do slovanských jazyků. V Mokijenko uvádí příklady z nepřibuzných jazyků, v nichž je koš také zastoupen: estonština *Korwi saama*, maďarština *kosarat ad valakinek* (Mokijenko 2002, s. 250).

Pokud jde o německý jazyk, v odborné literatuře existuje pouze jedna verze o původu frazému *jemandem einen Korb geben*, a to ze 16. století (Kluge 1989, s. 404), která se pak důsledně opakuje v cizojazyčných pramenech (Servátka 1975, s. 58; ČVN 1972, s. 357; Užčenko, Avksentjev 1990, s. 132 aj.). V nejznámějším německém slovníku, který založili bratři Grimmové koncem 30. let 19. století, je uveden výklad: „*Einem einen Korb geben* 'einen liebes- oder heiratsantrag zurückweisen'“ (DWG): 'odmítnout někoho, odmítnout nabídku lásky nebo manželství'. Odkazuje také na středověký zvyk, kdy dívka spouštěla svému nápadníkovi z okna košík na provaze, aby se dostal do jejího pokoje. Pokud však chtěla chlapce odmítnout, spustila košík s tenkým nebo volným dnem, kterým by nevyhnutelně propadl. Odtud je sémantika neúspěchu: *propadnout skrz koš*, doslova: 'propadnout košem'. Slovník bratří Grimmů uvádí příklady z lidové slovesnosti, beletrie a umění, které si pohrávají s významem fráze *einen Korb geben*. Je zde zmíněna skutečnost Vergiliových neúspěšných námluv s dcerou císaře Augusta: *Firgilius seiner kunst vergasz, da er in ainen korb sas* (*sich setzte*) – *Virgilius zapomněl na své umění, protože se posadil do koše*.

V 17.–18. st. se tento zvyk poněkud změnil: dívka prostě poslala košík bez dna domů ženichovi na znamení zdvořilého odmítnutí žádosti o ruku. Pokud však nevěsta dávala chlapcům košíků příliš

mnoho, riskovala, že zůstane sama, tedy neprovdána (jinak řečeno *zůstane na ocet*), srov. čes. *zůstat na koši* (Zaorálek 2000, s. 147), pol. *na koszu zostać* (Adalberg 1889–1894, s. 229). Pro moderního člověka je těžko pochopitelné, proč by mladá žena prováděla takovéto úkony s košem, ale ve středověku se takto odehrávala četná tajná setkání. Tento příběh má spoustu grafických obrázků. Například H. Küpper (Küpper 1983, s. 1587) uvádí miniaturu Christana von Hamleho z Manesijského rukopisu (1. polovina 14. století, Heidelberg, Univerzitní knihovna), která odkazuje na podobné tajné setkání milenců. Protože koš byl spojován s milostným vztahem mezi mužem a ženou, stal se v němčině symbolem nejen odmítnutí sňatku, ale v hovorové řeči získal i významy 'odmítnutí sexuální nabídky' a 'bordel' (Borneman 1984, s. 113). Sémantika dalšího německého hovorového výrazu *Hahn im Korb*, 'jediný muž mezi mnoha ženami' (doslova 'kohout v košíku'), také souvisí s milostným příběhem. Ve Vestfálsku se až do konce 19. století dával kohout do košíku pod postel ženicha a nevěsty, protože kohout byl vždy považován za symbol plodnosti. Lidé věřili, že kohout odháněl zlé duchy, které chtěly nevěstě vzít schopnost родit děti (Borneman 1984, s. 85).

Ze starého úsloví *durch den Korb fallen* 'propadnout košem' se v němčině vyvinulo sloveso *durchfallen* (doslova 'propadnout něčím/přes něco'), které se začalo používat ve studentské mluvě pro označení neúspěchů u zkoušek (Kluge 1989, s. 161). Slovesa běžná v moderních slovanských jazycích (např. čes. *propadnout*, ukr. *провалитися*, běl. *праваляцца*, rus. *провалиться* ve významu 'utrpět neúspěch') jsou ozvěnou sémantiky středověkého selhání vyjádřeného v německých idiomech *einen Korb geben*, *durch den Korb fallen*. Ze studentské mluvy se sloveso rozšířilo do dalších oblastí společenského života, srov. čes. *definitivně propadl při zkoušce*, *divadelní hra propadla*, *tenista propadl při turnaji*, *propadl při volbě prezidenta*, ukr. *провалився на екзаміні*, *провалився на виборах*, *провалився на змаганнях* apod. Podobně se v moderních západních a jihoslovanských jazycích rozšířil své kontexty použití původní německý idiom *einen Korb geben* a získal význam odepírání čehokoli komuko-

li, srov. čes. *Doufajme, že mi Štěstěna nedá košem; Mám pro vás takovej návrh a jsem přesvědčen, že mi nedáte košem, protože je výhodnej pro obě strany* (ČNK), *Je to dilema, které bude muset vedení ODS vyřešit: využít Václava Klause, nebo mu dát košem* (LN), slovin. *Pa ni šlo vse kot maslu. Najprej ni imel sreče pri Janku Vebru, potem se je opekel pri Andreju Horvatu, zadnji, ki mu je dal košarico, pa je bil Janez Hribar* (ZRC SAZU).

Ve východoslovanských literárních jazycích, zejména v ukrajinštině a běloruštině, se symbolem odmítnutí nápadníkovi snažícímu se navázat důvěrný, milostný styk stal jiný předmět: dýně, srov. ukr. *damu, піднести гарбуза, дитаму гарбуза* (FSUM, s. 248), běl. *ам-прімліваць гарбуз, даваць гарбуз* (Lepeshau 2008, s. 95, 342). V ruštině jsou v některých regionech známy pouze nářeční formy *получить гарбуз* (Mokijenko 2002, s. 251). Těžko říci, jaký motivační základ měla obrazná transformace ve východoslovanských jazycích. Výsledek přenesení názvu koše na zeleninovou plodinu dýni je ve východoslovanských jazycích shodný pouze ve společném rysu – kulatém tvaru, ale erotický motivační základ sémantiky frazému zůstal zachován: v ukrajinštině měla dýně (její semena) symboliku plodnosti. Zajímavé však je, že v ukrajinštině existuje ještě jeden výraz se sémantikou „košíkového odmítnutí“: *damu/ davamu відкоша*. Tento výraz má několik významů:

1. „Nesouhlasit se sňatkem nebo s někým chodit; odmítnout dvořit se někomu, odepřít někomu námluvy.
2. Někomu něco vůbec odepřít.
3. Důrazně někomu odporovat, bojovat s někým v reakci na jeho jednání, odporovat někomu v něčem” (FSUM, s. 203).

Každý z těchto významů souvisí se slovem ukr. *kiu*, které má také dva různé významy: *kiu* ‘koš’ a *kiu* ‘kozácký tábor, letní obydlí kočovníků; tábor, tábořiště, zast. *kouu*’ (SUM). Etymologický slovník ukrajinštině vykládá původ frazému *damu відкоша* jako „výraz vzniklý zřejmě mezi záporožskými kozáky, kteří stáli v koši” (ESUM, d. 1, s. 393), tedy v kozáckém táboře. Protože je však tento frazém v ukrajinštině polysémnní, může taková etymologie

podle našeho názoru vyhovovat pouze jednomu z jeho významů, a to třetímu:

Důrazně se proti někomu postavit, bojovat s někým v reakci na jeho jednání, odporovat někomu v něčem (FSUM, s. 203).

Pokud jde o „košíkovou“ podobu odmítnutí při dohazování, ta se do ukrajinštiny zřejmě dostala z němčiny přes západoslovanské jazyky, o čemž svědčí nejen český frazém *dát někomu košem*, slovenský *dát niekomu košem*, ale také polský plný ekvivalent *dostać odkocza* ‘odmówić wyjścia za mąż za kogo’ (Skorupka 1967, d. 1, s. 557).

V souvislosti s frázemem *damu відкоша* je zajímavý problém původu v ukrajinštině slovesa *окошуватися*, které má dva homonymní tvary: *окошуватися*₁: „1. Negativně působit na někoho, ovlivňovat někoho. 2. Skončit, zastavit se” a *окошуватися*₂: „*hovor*: zastavit se, stát se tábořem, utábořit se” (SUM). Význam slova *окошуватися*₁ zřejmě vychází z významu *kiu* ‘koš’ a záporného „košového” odmítnutí během dohazování (frázem *damu відкоша*) a *окошуватися*₂ znamená ‘utábořit se’, odvozeno od *kiu* ‘kozácký tábor’. V souladu s tím by měla být etymologie těchto dvou slov rozlišována v samostatných slovníkových heslech, což bohužel nebylo zohledněno (ESUM, d. 4, s. 172).

3. Německý frazém *der blaue Montag* a jeho slovanské reflexe

Dalším německým frázemem, který obohatil slovanské jazyky, je *der blaue Montag*. Jak je známo, v současné češtině je *modré pondělí/modrý pondělek* kalkem z němčiny, *mít modrý pondělek* znamená ‘nepracovat v pondělí, zahálet a nejít do práce, obvykle v důsledku únavné, divoké zábavy v neděli’ (SČFI/VS1, s. 673). Etymologie tohoto výrazu se v jazykovědné slavistice zkoumá již více než 150 let. Byly navrženy různé verze. Podle etymologického slovníku ukrajinštině jazyka „německý výraz souvisí s tím, že dříve se vlna při barvení na modro dávala v neděli do roztoku, pak celé pondělí měla viset ve vzduchu a schnout, takže dělníci zůstávali nečinní” (ESUM, d. 1, s. 203). Historická a etymologická rekonstrukce idiomu *modré pon-*

dělí s odpovídajícími paralelami v ukrajinském jazyku *понеділку-вamu* byla předmětem naší studie publikované v časopise *Bohemistika* (Danylenko 2021, s. 67–80). Doplňme naši hypotézu o údaje z jiho-slovanských jazyků.

V chorvatštině původní germánský idiom má tvar *ponedjeljak plavi*. V básni chorvatského spisovatele Matije Antoina Relkoviće *Satyr, aneb divoch* (*Satir iliti Divji čovik*, 1762) čteme:

A kad dojde **ponediljak plavi**,/ On se opet u mahani davi./ Ja sirota ne smijem iz kuće,/ Jerbo nejmam čestite obuće.

Autor připojuje komentář k pojmu *ponediljak plavi*, který v podstatě odráží všechny etapy jeho sémantického vývoje:

Modré pondělí je výpůjčka z německého Blauer Montag. [...] V jižních německých zemích se modré pondělí slavilo různými zábavami. [...] Pak přišel půst a oltáře v katolických kostelech se pokrývaly modrou látkou. [...] Zejména pro dělníky je považováno za svátek. (Reljković 1774, s. 130).

Slovinské *plavi ponedeljek* ‘pondělí, kdy zaměstnanec bezdůvodně chybí v práci’ (Keber 2011, s. 727) rovněž vykazuje známky germánského původu: přídatné jméno *plav* ‘modrý’, jako i v chorvatštině, je převzato z německého *blau*. Zajímavý obrazný ekvivalent k německému *der blaue Montag* uvedl M. Pleteršnik ve svém slovinsko-německém slovníku: *zaspani ponedeljek* (Pleteršnik 1894, s. 145). Slovinský jazykovědec J. Keber se v komentáři k etymologii frazeologismu *plavi ponedeljek* odvolává na zvyk jednoho volného dne, který měli ve středověku učni různých cechů. Díky středověkému ‘modrému pondělí’ vznikl na národní půdě novodobý synonymní výraz, jehož základem je obraz líného kocoura: *mřčkast ponedeljek/ mřčkov ponedeljek* (doslova ‘kočičí pondělí’) s významem ‘pondělí, kdy se někdo cítí špatně, má špatnou náladu, obvykle po nadměrné konzumaci alkoholu’, také expresivní frazémy se stejným významem *biti* [ves] *ponedeljkov*, *biti ponedeljkarski*, slangové slovo *ponedeljkovati*. Autor navíc podotýká, že na základě frazému *plavi ponedeljek* vznikly nové výrazy *narediti plavega*, *usekati plavega* ve významu ‘být jeden

den bezdůvodně nepřítomen v práci’, přičemž se může jednat o kterýkoli den v týdnu (Keber 2011, s. 727).

Je na místě poznamenat, že nový *Akademický slovník současné češtiny* definuje pojem *modré pondělí* ve dvou významech:

1. „pondělí před Popeleční středou, syn. *masopustní pondělí*.”
2. pondělí po Květné neděli, druhý den předvelikonočního, pašijového týdne” (ASSČ).

Pokud jde o pojem *masopustní pondělí*, slovník nabízí výklad „pondělí před Popeleční středou”. Stejný slovník vysvětluje církevní termín *Popeleční středa* jako „středa, sedmý týden před Velikonoci, začátek postního období (46 dní před Velikonoční nedělí). Podle popelce, křížku z posvěceného popela, kterým se v tento den znamenali věřící na čele”. Uvedené v *Akademickém slovníku současné češtiny* definice *modré pondělí*, *masopustní pondělí*, *pondělí po Květné neděli* jsou ze své podstaty kontroverzní. Jak je známo, „pondělí po Květné neděli, druhý den předvelikonočního, pašijového týdne” je posledním pondělím velikonočního půstu. Z toho vyplývá sémantická zvláštnost, že *modré pondělí*, což je také *masopustní pondělí*, pondělí před Popeleční středou a naopak pondělí po Květné neděli jsou původně dva různé chronologické termíny, mezi nimiž leží velikonoční půst, „46 dní před Velikonoční nedělí”, a proto podle našeho názoru tyto obecné představy nemohou odpovídat společnému pojmu *modré pondělí*.

V kontextu výše uvedeného srovnáme popis masopustu a po něm následujícího půstu z rukopisné sbírky staročeských pranostik (1676 r.) Jana Korbelia (Spilka 1964, s. 314):

Masopustní chvíli se přiblížila,	A v smutné roucho se obleč.
Mnoha by ráda nevěstou byla.	Trap své tělo kyselým a jez zeli,
Potom po takovém veselí	Kaši, kroupy, nám Písmo velí.
Půst nám zeli jísti velí.	Hled’ potom se zpovídati.
<i>Hned v středu stroj se na Popelec</i>	A z hříchu svých počet dáti.

Naše hypotéza o primárním významu původu frazeologismů čes. *modrý pondělek* (*masopustní pondělí*), *mít modrý pondělek*, *modřit*

pondělek, chrv. *plavi ponedjeljak*, slovin. *plávi poneděljek* souvisí s veselými karnevalovými, masopustními tradicemi středověku a teprve sekundární sémantikou bylo ‘v pondělí nepracovat, zahálet a nejit do práce’ (SČFI/VS1, s. 673). Sémantika se zřejmě vyvíjela podle řetězce: masopustní, slavnostní a veselý → nepracovní a opi-lecký pro učně všech řemesel → běžný volný den.

Závěrem konstatujeme, že studium etymologie frazeologizmů slovanských jazyků je pro lingvisty velmi perspektivním úkolem. Vytvoření etymologických slovníků frazeologie národních jazyků přispěje k zobecnění frazeologického obrazu slovanského světa.

Zkratky

běl.	běloruština
čes.	čeština
chrv.	chorvatština
něm.	němčina
pol.	polština
slov.	slovenština
slovin.	slovinština
srb.	srbština
ruš.	ruština
ukr.	ukrajinština

Zkratky pramenů

ASSČ	<i>Akademický slovník současné češtiny</i> . Online : https://www.slovníkcestiny.cz [přístup 8.04.2024].
BMS	Birih A.K., Mokienko V.M., Stepanova L.I. <i>Russkaya frazeologiya. Istoriko-etimologičeskij slovar: ok. 6000 frazeologizmov</i> . 3-e izd., ispr. i dop. Moskva: Astrel, 2005 [Бирих А.К., Мокиенко В.М., Степанова Л.И. <i>Русская фразеология. Историко-этимологический словарь: ок. 6000 фразеологизмов</i> . 3-е изд., испр. и доп. Москва: Астрель, 2005.].
ČNK	<i>Korpus SYN, verze 8 z 12. 12. 2019</i> . Online: http://www.korpus.cz [přístup 8.04.2024].
ČVN	<i>Čeština všední i nevšední : čtvrtý výběr jazykových koutků Čs. rozhlasu z dialektologie, frazeologie a onomastiky</i> , red. J. Kuchař, S. Utěšený. 1. vyd. Praha : Academia, 1972.

DWG	<i>Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm</i> . Online: http://surl.li/sfoog [přístup 03.04.2024].
ESUM	<i>Etymologičnyi slovnyk ukrainskoi movy</i> . T. 1., T. 4. Kyiv: Naukova dumka 1982, 2003 [<i>Етимологічний словник української мови</i> . Т. 1., Т. 4. Київ : Наукова думка, 1982, 2003].
FSUM	<i>Frazeologičnyi slovnyk ukrainskoi movy</i> , uklad. V. M. Bilonozhenko, V. O. Vynnyk, I. S. Hnatiuk ta in. Kn. 1–2. Kyiv: Naukova dumka, 1993 [<i>Фразеологічний словник української мови</i> , уклад. В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. Кн. 1–2. Київ: Наукова думка, 1993].
LN	<i>Lidové noviny</i> , 28. dubna 2013. Online: http://surl.li/sopxu [přístup 8.04.2024].
NESČ	<i>Nový encyklopedický slovník češtiny</i> . Online: http://surl.li/sjwgh [přístup 8.04.2024].
SČFI/VS1	<i>Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné, 1</i> . Čermák F., Hronek J. et al. [red.]. Praha : Academia, 1994.
SUM	<i>Slovnyk ukrainskoi movy</i> . Online: http://surl.li/sfuvx [přístup 8.04.2024] [<i>Словник української мови</i>].
ZRC SAZU	<i>Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša</i> . Online: http://surl.li/sjiup [přístup 8.04.2024].

Literatura / References

- Adalberg S., 1889–1894, *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowowych polskich*. Warszawa: Druk Emila Skińskiego.
- Borneman E., 1984, *Sex im Volksmund : die sexuelle Umgangssprache des deutschen Volkes : Wörterbuch und Thesaurus*. Herrsching : Pawlak.
- Danylenko L., 2017, *Kulturní paměť slova*. Kyjev: Vydavateľský dům Dmytra Burago.
- Danylenko L.I., 2021, *Cheshskiy frazeologizm modré pondělí ‘siniy ponedelnik’ na inoyazychnom fone: ot arhaiki do neologii*. „Bohemistyka”, nr 1, s. 61–80 [Даниленко Л.И., 2021. Чешский фразеологизм модрий понедмн ‘синий понедельник’ на иноязычном фоне: от архаики до неологии. „Bohemistyka”, nr 1, s. 61–80].
- Keber J., 2011, *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC [Даниленко Л.И., 2021].
- Kluge F., 1989, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin; New York: Walter de Gruyter.
- Lepeshau I. Ya., 2004, *Etymologičny slovník frazeologizmau*. Minsk: Belaruskaya ĩntsyklopedyia [Лепешаў І. Я. *Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў*. Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2004].

- Lepeshau I. Ya., 2008, *Slownik frazealogizmau belaruskay movy*. T. 1. Minsk: Belaruskaya entsyklopedyia [Лепешаў І. Я. Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы. Т. 1. Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2008].
- Mokijenko V., 2002, *Prinzipien einer historisch-etymologischen Analyse der Phraseologie*. In *Wer A sagt, muss auch B sagen. Beiträge zur Phraseologie und Sprichwortforschung aus dem Westfälischen Arbeitskreis*. Hsg. von Dietrich Hartmann und Jan Wirrer (= *Phraseologie und Parömiologie*. Hrg. von W. Eismann, Peter Grzybek, W. Mieder. Bd. 9). Hohengehren: Schneider Verlag Hohengehren GmbH, s. 231–254.
- Pleteršnik M., 1894, *Slovensko-nemški slovar*. V Ljubljani: Knezoškofijstvo.
- Reljković M. A. *Satir iliti Divji čovik*. Zagreb: Tisak i naklada knjižare St. Kugli, 1762.
- Servátka M., 1975. *O niektorých slovenských a pol'ských frazeologických jednotkách z porovnávacieho hľadiska*. „Slovenská reč“ 4, s. 151–159.
- Skorupka St., 1967, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. T.1. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Spilka J., 1964, *Rukopisná sbírka staročeských pranostik*. „Český lid“ 51, s. 296–316.
- Stěpanova L., 2022. *Etymologický slovník české frazeologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Uzhchenko V.D., Avksentiev L.H., 1990. *Ukrainska frazeolohiia*. Kharkiv: Osnova [Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. *Українська фразеологія*. Харків: Основа, 1990].
- Walter H., 2012, *Staryiy nemetskiy fon sovremennoy russkoy frazeologii*. „Vestnik KemGU“ 4 (52), T. 3, s. 94–98 [Вальтер Х., 2012, *Старый немецкий фон современной русской фразеологии*. Вестник КемГУ 4 (52), Т. 3, с. 94–98.].
- Zaorálek J., 2000, *Lidová rčení*. 4. vyd. Praha: Academia.